

Anatomie Elfa aneb boj proti dezinformacím z pohledu psychologie

blogosvet.cz/article/anatomie-elfa-aneb-boj-proti-dezinformacim-z-pohledu-psychologie-OWXLS

Dezinformace

Boj proti dezinformacím může být napájen nevědomými motivy. Pojdme si na ně posvítit podrobněji.

Štěpán Čábelka

datový vědec a začínající psychoterapeut



30. března v 8:02

3,1 tis. zobrazení

[7 komentářů](#)

Představme si člověka, říkejme mu třeba Jirka.

Zvažte prosím povolení reklam na Blogosvětě. Příjmy z reklamy slouží i k odměňování autorů.

Detekován AdBlock

Jirka se narodil dobře situovaným rodičům v Praze, vystudoval na VŠ techniku a je zaměstnán ve velké korporaci jako IT manažer. Má dvě děti a manželku, co dělá ve stejné firmě v oddělení HR. Považuje se za vzdělaného a slušného občana.

O politiku se příliš nezajímá, ale když má čas, přečte si zprávy na Novinkách a Seznamu. V autě poslouchá iRozhlas, protože si tam zvou zajímavé lidi. Televizi moc nesleduje, zato má předplacený Netflix a Disney+ pro děti. Daří se mu dobře, plat má slušný, dvakrát za rok si s rodinou dopřeje dovolenou v zahraničí. Ve volném čase jezdí na kole, a tak je rád, že narůstá počet cyklostezek. Ví, že

mnohé by nevznikly bez dotací EU, za což je vděčný. Rodiče má v Jeseníku, lázeňském to městu, které díky stejným dotacím vyčistilo několik pramenů a vybuodovalo naučnou stezku Vinzenze Priessnitze. EU proto vnímá jednoznačně pozitivně. Ostatně odjakživa patříme na západ, o tom není sporu. Každý přece ví, že za to přechodné období komunismu u nás v letech 1945-89 mohla hlavně mocenská rozpínavost Ruska (a jeho místní přísluhovači).

Jirka nemá rád Andreje Babiše a Miloše Zemana, protože ten první je populist, zloděj a kokta, zatímco ten druhý narcis a hulvát. V posledních prezidentských volbách volil Petra Pavla, v těch předchozích Jiřího Drahoše, podobně jako všichni jeho kamarádi. Je hrdý, že je u nás demokracie a svoboda. Uvědomuje si ovšem, že obojí je potřeba bránit, takže je rád, že jsme součástí obranného paktu NATO. Fandí pětikoalici, protože jde o sdružení demokratických stran, kde nejsou žádní oligarchové a populisté; jen ho trochu mrzí, že je ve vládě tak málo Pirátů, protože ti jako jediní se staví čelem ke globálnímu oteplování a diskriminaci menšin.

A teď si představme, co se stane, když do Jirkova idylického světa proniknou zprávy, že nějakí otrhaní lidé z bůhvíjakého Vidlákovy, zejména starších ročníků, demonstrují na Václaváku. Prý proti bídě, nebo co (Jako by u nás nějaká byla, no ne? Bída je přeci v Africe a v Rusku!). Kdyby radši místo lelkování na náměstích šli pořádně makat! A co víc, jak ukazují na Novinkách, někteří z nich nesou transparenty za vystoupení z EU a NATO. A jeden zvláště odporný dezolát má na klopě ruskou vlaječku!

Jirka je v šoku. Naprosto, ale naprosto nechápe, jak se něco takového může stát. Co to je proboha za lidi? Copak někdo rozumný může vážně chtít, abychom vystoupili z EU a NATO? Takový nesmysl! To bychom mohli rovnou obnovit Sovětský svaz, no ne?

Když se o tom baví s kamarády, přijde řeč na tzv. dezinformace. A obrázek se začíná vyjasňovat. Jasně, tím to bude. Ti nevzdělaní balíci z venkova prostě uvěřili nějakým báchorkám, šířeným

populisty typu Okamura a těmi dezinformačními weby. Škoda, že ty weby hned tenkrát, na jaře 2022, vláda nezavřela úplně; kdyby to bývala udělala, měli bychom teď klid. Problém je, že ti senioři uvěří kde čemu. Asi to bude tím, že se narodili v době, kdy ještě neexistoval internet a sociální sítě. Prostě tu záplavu informací nezvládají. Někdo jim přepošle nějaký ten řetězový mail, oni se prokliknou někam na Aeronet a z placu tomu uvěří. Protože co je psáno, to je dáno. A přitom, jak onehdá psali na IDNESu, Aeronet je hláskou troubou Ruska! Stát by měl proti těmhle nedoukům nějak zakročit, když si ani nedokážou prověřit zdroje. Jsou to prostě užiteční idioti, sloužící Putinovi, rozhňuje se Jirka. Ideálně zakázat ty řetězové maily a naordinovat jim kurzy informační gramotnosti, ne? Možná něco jako dělá Petr Ludwig s tím kritickým myšlením. Jo, to by mohlo pomoci! Ještě, že si to stát uvědomuje a zřídil pro boj s dezinfo nějaký ten tým. KRIT nebo jak se to jmenuje. Tak snad se to vládě podaří nějak vyřešit. Už aby to bylo. Jinak by to taky mohlo špatně dopadnout, Putin už je na Ukrajině, a to je za humny.

A že někteří něco krákají o nesvobodě? To jsou hlouposti: on sám si přeci může říkat co chce a jezdit kam chce. Nikdo ho v ničem neomezuje. A že je boj proti dezinformacím cenzura? To je totální matení pojmů. Demokracie je o svobodě názorů, nikoliv o šíření lží, notabene za ruské peníze. To přeci dá rozum, no ne?

Kam tímto, uznávám, lehce kousavým úvodníkem směřuju? Že z jistého úhlu pohledu dává boj proti dezinformacím perfektní smysl. Všechno do sebe zapadá, vše konzistentně drží pohromadě.

Tato realita je ovšem iluze. Tím vůbec nechci říci, že by Jirka byl hloupý, nebo že by některé závěry, ke kterým dospívá, nebyly svým způsobem pravdivé. Problém je v tom „svým způsobem“. Jirkovy závěry je totiž možné popsat pomocí mechanismu, kterému se v psychologii říká projekce. Člověk si promítá do okolí vlastnosti a sklony, které má sám, jen si je nechce připustit.

Projekce je věc běžná, dopouštíme se jí všichni, včetně lidí inteligentních a profesně úspěšných. I když každá projekce zahrnuje zkreslené vnímání reality, pro společnost nepředstavují individuální projekce větší nebezpečí, protože každý z nás má zkreslené vnímání jinak, takže se to navzájem vykompenzuje (proto je také, mimochodem, tak důležitá svobodná výměna názorů). Jirkova projekce ale začíná být společensky značně nebezpečná. Nejen že ji — obávám se — sdílí docela velký počet lidí. Ale někteří tito lidé jsou u moci, nemluvě o tom, že tuto projekci velmi ochotně podporují i mejnstrýmová média.

Zvažte prosím povolení reklam na Blogosvětě. Příjmy z reklamy slouží i k odměňování autorů.

Detekován AdBlock

Takže si na tuto konkrétní projekci pojďme posvítit trochu hlouběji.

Každá projekce má tři aspekty. Tím prvním je, že se člověk uzavře v soukromém myšlenkově-pocitovém vesmíru, který v nějakém důležitém ohledu neodpovídá realitě. To zkreslení reality neznamena jen, že si — byť nevědomě — vybral něco, čemu věří, a zbytek ignoruje. To zkreslení je velmi často ještě v tom, že ten výběr provedl prostřednictvím mechanismu, který realitu zjednodušuje. Takže ve výsledku není jeho vidění reality jen parciální (částečné), ale navíc zjednodušené až primitivní.

A tím se dostáváme k druhému aspektu projekce. Každý projikující člověk předpokládá, že ostatní fungují právě tak, jako (nevědomě) on. Právě v tom je ta projekce — tedy promítání něčeho zevnitř navenek. A tento náhled pak používá k potvrzení vlastního vidění světa a odsouzení ostatních.

Což nás přivádí k třetímu aspektu projekce. Lidé neprojikují schválně. U kořene každé projekce je nějaký aspekt sebe sama, včetně odpovídající části vnější reality, který je pro člověka nepříjemný. Proto je potlačen. Většina projekcí jsou následkem větších či menších traumat z dětství, a jako takové nejsou přístupny našemu vědomí. Jinými slovy, drtivá většina lidí nejenže si neuvědomuje, že projikuje, ale pakliže je s možností projekce konfrontujete, rezolutně to odmítne. Což si ovšem nějak noblesně zdůvodní. Tím se kruh uzavře: virtuální realita iluze se začne podpírat „fakty“, která ovšem existují jen v Jirkově hlavě.

Jak konkrétně se tyto tři aspekty projekce projevují u Jirky?

Za prvé je mnoho věcí, které Jirka nevidí. Nevidí, že jeho skleníkový život v Praze neodráží situaci mnoha lidí v celé republice, na které dopadá ekonomická krize, vysoká inflace i nejistota v zaměstnání. Nevidí, že EU není jen štědrá ruka páně, která rozděljuje dotace, ale především gigantický byrokratický moloch, který nedemokraticky (protože nevolen), ale to účinněji, oklešťuje svobodu svých občanů (ačkoliv se neustále zaštiťuje jak demokracií, tak svobodou :-)). Nevidí, že na komunismu nebylo všechno úplně fuj a že ani kapitalismus, v jeho očích morální protiklad nemorálního komunismu, není bez chyby. Nevidí, že NATO, obranný pakt pouze podle názvu, má na svědomí miliony lidských životů v mnoha zemích, v podstatě v útočných válkách (viz třeba [zde](#)). Nevidí, že utvářet si svůj názor na základě Novinek a Seznamu, znamená odsoudit se k redukční informační dietě, srovnatelné s hladovkou. A tak by šlo pokračovat dále; toho, co Jirka nevidí, je celá řada. Nicméně jednotlivosti nejsou až tak důležité: každá ta jednotlivost je sama o sobě rozporovatelná, a šlo by nad ní vést polemiky a „šermovat fakty“. Mnohem důležitější je, že Jirka celkově vidí věci zjednodušeně. Unikají mu složitější souvislosti a hlubší příčiny.

No a s tímto zjednodušeným mindsetem pak Jirka přistupuje k věcem, které do jeho vidění světa nezapadají. A má tendenci za nimi hledat stejně povrchní logiku, jakou používá sám. Takže když

někdo protestuje proti bídě, musí být buď neschopnej (protože si na sebe neumí pořádně vydělat) nebo navedenej (Ruskem). A když někdo nevidí EU a NATO jednoznačně pozitivně, tak to rozhodně není proto, že by si uvědomoval věci, které Jirka nevidí, ale proto, že nerozpozná ani těch pár zřejmých skutečností, které Jirka vidí. Jinými slovy, musí to být učiněný debil. Vlastně ne debil, ale užitečný idiot, jak s potěšením říkají fact-checkeři ;-)

Součástí Jirkovy iluze je i systém obran, které mu znemožňují podívat se pravdě do očí. Jirka totiž nejenže potřebuje najít zdánlivě racionální důvody, proč se druzí lidé mýlí; Jirka navíc potřebuje vyfutrovat svoje vlastní vidění světa tak, aby se on sám rozhodně mýlit nemohl. Takže se takoví Jirkové s oblibou vzdělávají v „kognitivních klamech“, stejně jako se druzí se sobě podobnými, aby si navzájem potvrdili, že to vidí správně. Vlastně je mezi vehementností takových Jirků, se kterou potírají dezinformace, a silou jejich projekce přímá úměra. Čím hlasitější a bojovnější Jirka je a čím jasněji vidí, že je něco dezinformace, tím více si můžeme být jisti, že se mýlí. Protože kdyby skutečně viděl věci, tak, jak jsou, nebojoval by. Měl by automaticky pochopení a soucit pro ostatní, kteří vidí svět jinak.

Ukažme si příklad jedné takové Jirkovy obrany. Řekněme, že Jirka má kamaráda, který ho donutí, aby si přečetl „pohled z druhé strany“ na nějakém tom „dezinformačním“ webu. Jirka, i když nerad, k tomu přistoupí. Jenže jen co otevře ten doporučený článek, udělá se mu přímo fyzicky špatně. Ten názorový střet je tak brutální, že ten článek prostě nedokáže dočíst do konce. Jenže náhlou nevolnost si pro sebe musí nějak zdůvodnit. Určitě je to tím, že ten autor píše úplný blbosti a hraje na nízké emoce. Prostě žádná kvalitní žurnalistika, znáte to ;-). Jinými slovy, Jirka se na vlastní kůži přesvědčil, že ty dezinformační weby jsou úplný odpad. Kruh se uzavřel.

V souhrnu kolem sebe Jirka vidí nerozumné lidi kolektivně propadající dezinformacím, aniž by si sebeméně uvědomoval, že vším tím, co vidí okolo, je primárně vinen on sám. Sám je užitečným

idiotem, neboť jeho schopnost prohlédnout manipulaci či propagandu je na tak mizivé úrovni, že ho lze dávkováním mozaikovitých, z kontextu vytržených informací ze strany masmédií přesvědčit v podstatě o čemkoliv.

Zvažte prosím povolení reklam na Blogosvětě. Příjmy z reklamy slouží i k odměňování autorů.

Detekován AdBlock

Vzpomínáte na památný výrok ministra školství Baláše, že „učitel, který nedokáže rozpoznat dezinformace, nemá co dělat na škole“? Když dezinformace přeci „jasně poznají i studenti na střední škole“? Tak to je přesně ono. Vidíme ministra, jehož schopnost kritického myšlení je na úrovni žáka střední školy, kádrovat učitele, kteří zhřešili tím, že myslí v širších souvislostech, než v jakých je schopen myslet on sám. To jsme to dopracovali, chtělo by se mi povzdechnout...

A teď k tomu, proč to celé píšu. Jasně, Jirka je karikatura. Ale já takové Jirky kolem sebe vidím znepokojivě často. To samozřejmě nevyklučuje, že reálné dezinformace existují, a že hybridní válku, která se vede i na poli informací, je potřeba brát vážně. Ale pokud mám pravdu — tzn. pokud nejsem obětí vlastních projekcí :-) — pak je většina boje proti dezinformacím motivována úzkostným pištěním nezralých lidiček, kteří vidí čerta za každým rohem. Aniž by si uvědomovali, že svět, ve kterém nás tak fatálně ohrožují dezinformace, je jen v jejich hlavě. A že navenek si ho pouze promítají.

Detekován AdBlock

Zvažte prosím povolení reklam na Blogosvětě. Příjmy z reklamy slouží i k odměňování autorů. Děkujeme.

Štěpán Čábelka

datový vědec a začínající psychoterapeut

Další články autora



Zvažte prosím povolení reklam na Blogosvětě. Příjmy z reklamy slouží i k odměňování autorů.

Detekován Adblock



Detekován Adblock

Zvažte prosím povolení reklam na Blogosvětě. Příjmy z reklamy slouží i k odměňování autorů. Děkujeme.



Detekován AdBlock

Zvažte prosím povolení reklam na Blogosvětě. Příjmy z reklamy slouží i k odměňování autorů. Děkujeme.



Detekován AdBlock

Zvažte prosím povolení reklam na Blogosvětě. Příjmy z reklamy slouží i k odměňování autorů. Děkujeme.

